

A válások demográfiai jellemzői

Tartalom

Bevezetés	1
A válások alakulása	1
A válások demográfiai jellemzői	2
A házasság tartama és stabilitása házasságtartam szerint	5
A közös kiskorú gyermekek száma	7
Területi különbségek	8
Az elváltak népességben belüli alakulása	9

Bevezetés

A válások hosszú távú irányzatait az ország jelenlegi területére legkorábban hozzáférhető adatok alapján mutatjuk be, ezt követően pedig főleg a rendszerváltást követő időszakokra koncentrálnunk.

A válások számát, alakulását számos külső tényező és körülmény befolyásolja, mint pl. a házasság felbontását könnyítő vagy nehezítő jogszabályok, a bírói gyakorlat változása, a válási procedúra időtartama. A statisztikai számbavétel mindig arra az időpontra, illetve évre vonatkozik, amikor a válás jogerőre emelkedik.

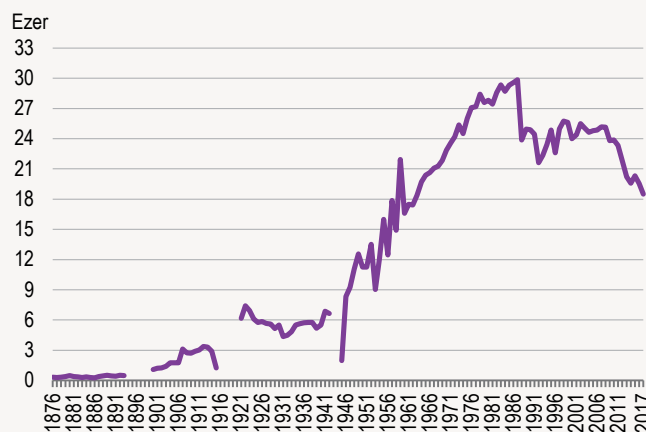
A nyers és a tisztított mutatók az elvált felek különböző jellemzőit (házasság életkora, a házasságkötés előtti családi állapota, iskolai végzettsége, a házasság tartama) tárják eléln. Az elemzésben a vizsgált időszakok a tartalmilag összehasonlítható adatok és mutatók rendelkezésre állásának függvényében változnak.

A válások alakulása

A válások számáról az ország jelenlegi területére 1876 óta állnak rendelkezésre kisebb-nagyobb megszakításokkal idősoros adatok. Az 1900-as évek elején évenként ezres nagyságrendű volt a válások száma, az I. világháborút megelőző években például 3 ezer körüli házasságot bontottak fel a bíróságok, ez az 1920-as évek elejére több mint kétszeresére emelkedett. A két világháború között a válások száma 5–6 ezer között ingadozott, az 1930-as évek elejének nagy világválsága idején viszont jelentősen csökkent. A II. világháborút követően indult meg egy ingadozásokkal tarkított, de határozottan emelkedő trend. Az 1940-es évek végén ugrott először 10 ezer fölé a válások száma, 1959-ben pedig ideiglenesen ugyan, de már a 20 ezret is meghaladta. A stabilan 20 ezer fölötti évenkénti válásszám az 1960-as évek közepétől jellemző és egészen a legutóbbi évekig folyamatosan e szint fölött ingadozott. Lokális maximumát 1987-ben érte el, erősen megközelítve a 30 ezer felbontott házasságot, az ezt követő visszaesés után 24–25 ezer körül stabilizálódott. Az elmúlt tíz évben újabb csökkenés vette kezdetét, amelynek eredményeként 2014-ben, ötven év után először ismét 20 ezer alá esett a felbontott házasságok száma, és 2015 kivételével azóta minden évben e szint alatt maradt.

1. ábra

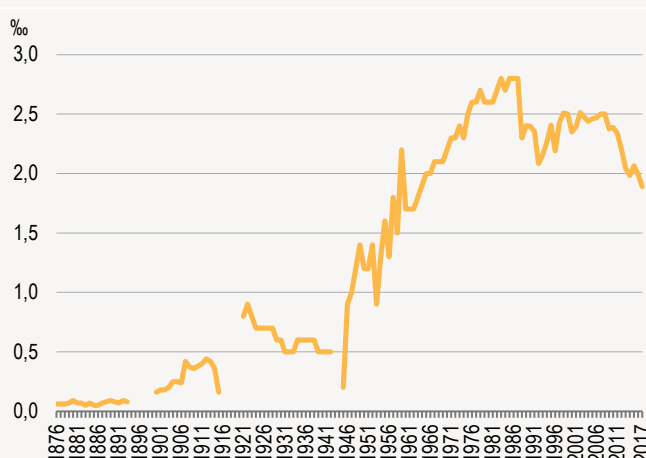
A válások alakulása

Az ezer lakosra jutó válások száma az I. világháborút megelőző időszakban még a 0,5-et sem érte el, és a II. világháború végéig 1,0 alatt maradt. A válások abszolút számának emelkedésével párhuzamosan a mutató értékei is emelkedtek. Az 1987. évi legmagasabb, közel 30 ezer válás mellett 2,8 volt az ezer lakosra jutó válások száma, majd az ezt követő mintegy három évtizedben 2,0–2,5 között ingadozott. Több mint fél évszázad után 2017-ben csökkent először 2 ezrelék alá a mutató értéke.

2. ábra

A válások alakulása ezer lakosra

Az ezer lakosra jutó válások száma úgynevezett nyers demográfiai mutató, mivel a vizsgált jelenséget az össznépesség számához viszonyítják, és nem a népesség azon részcsoportjához, akik a demográfiai jelenséget, esetünkben a válásokat, potenciálisan átélhetik. A gyermekkorúak nem köthetnek házasságot, így elválni sem tudnak, a felnőtt korú nőtlen, hajadon vagy elvált családi állapotúak szintén nem válhatnak el, nem beszélve az időskorú özvegy népességről. Ez a nyers mutató csak a népességszám változását követi nyomon, figyelmen kívül hagyja viszont a népesség korstruktúráját és családi állapot szerinti összetételét, illetve ennek időbeli változását. Tisztább és pontosabb képet kapunk, ha a válások számát a fennálló házasságok számához viszonyítjuk.¹ E mutató értékéről 1946 óta állnak rendelkezésre folyamatos idősoros adatok.

különbség magyarázata a házasságkötések és ezzel együtt a házasságban élők számának dinamikus emelkedése ezen időszak alatt, ami nagyobb mértékű volt, mint a válások abszolút számának növekedése. Az 1990-es évek második felétől a válások száma magas szinten ugyan, de stabilizálódott, és csak a 2010-es évek elejétől indult meg egy határozottan csökkenő trend. Az ezer fennálló házasságra jutó válások száma viszont az 1990-es évek elejétől újabb emelkedő irányzatot vett, és 2008-ban érte el maximális értékét, 12,5 válással. Az emelkedés mögött a házasságkötések és a házasságban élők számának csökkenése áll, ami egy lényegében stabil számú válás mellett is növelte e mutató értékét. 2010 és 2017 között mindkét érték csökkent.

A válások demográfiai jellemzői

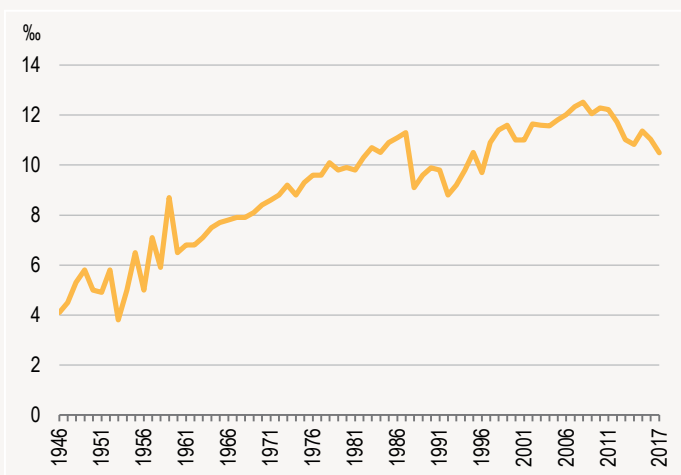
Az elváltak életkora

Az elváltak életkor szerinti összetételében jelentős változások történtek az elmúlt néhány évtizedben. Ezek általános jellemzője, hogy egyre idősebb életkorban bontják fel házasságukat a párok. Míg 1990-ben a nők a 30-as éveik elején váltak el leggyakrabban, addig az ezredforduló óta ez az esemény áttolódott a 40–49 éves korcsoportra. Az elmúlt közel három évtizedben több mint kétszeresére emelkedett a 40-es életkorokban elvált nők aránya, de jelentősen, csaknem háromszorosára nőtt az 50-es éveikben házasságukat felbontó nők aránya is. Ezzel együtt a 35 év alatti női korosztályban kevesebben váltak el. 1990-ben a nők több mint egyharmada a 20-as éveikben járt a válás kimondásakor, 2017-ben viszont kevesebb, mint 9%-uk tartozott ebbe a korosztályba. Hasonló jellegű változások történtek az elvált férfiak körében is. Míg 1990-ben a férfiak kétharmada 40 évnél fiatalabb volt a válás idején, addig arányuk 2017-re megfeleződött. A férfiaknál korábban is a 40-esek körében volt a leggyakoribb a válás, arányát tekintve azonban ez az életkor egyre dominánsabbá vált, hasonlóan az 50-es éveikben járó elváltakhoz, akik 2017-ben a második leggyakoribb korcsoportot képviselték az elvált férfiak körében.

2017-ben a házasságok stabilitása – a házaspárok kombinált korcsoportját tekintve – a 40-es éveikben járó pároknál volt a legkritikusabb, mivel a válások több mint egynegyedében (28%) mindkét fél ebbe a korcsoportba tartozott. Az elváltak életkorának emelkedése szorosan összefügg a házasságra lépők átlagos életkorának növekedésével, mivel későbbi házasságkötés azonos házasságtartam mellett későbbi életkor-

3. ábra

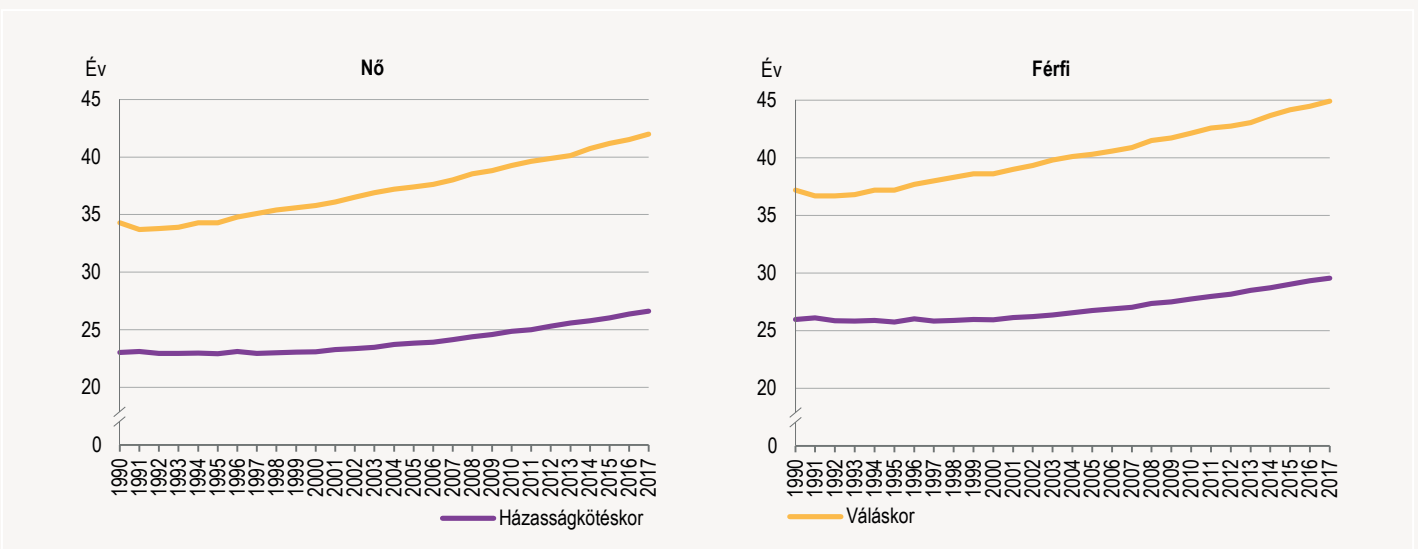
Válások ezer fennálló házasságra

Az ezer fennálló házasságra jutó válások száma egy ideig követi a válások abszolút számának alakulását, bár az emelkedés dinamikája eltérő a két mutató esetén. 1946–1987 között a válások száma több mint 3,5-szeresére (8348-ról 29 557-re), az ezer fennálló házasságra jutó érték pedig ennél kisebb mértékben, 2,8-szeresére (4,1-ről 11,3-re) nőtt. A

4. ábra

Az elváltak átlagos életkora a házasságkötéskor és a váláskor nemek szerint

¹ A fennálló házasságokat a 15 éves és annál idősebb házas női népesség évközepi számával mérjük.

ban történő válást eredményez. 1990–2017 között az elváltak átlagos életkora mind a házasságkötéskor, mind a váláskor emelkedett, dinamikája azonban eltérő volt. A váláskori átlagos életkor nagyobb mértékben nőtt, mint az elváltak házasságkötés idején mért átlagos életkora. 1990-ben a nők válásukkor átlagosan 34,3 évesek voltak, és 23 évesen léptek házasságra, azaz a válásukkor 11,3 évvel voltak idősebbek, mint házasságkötésük idején. A 2017-ben elvált nők viszont átlagosan 42 évesek voltak a válásuk és 26,6 évesek a házasságkötésük idején, a különbség 15,4 év. Ez azt jelenti, hogy nemcsak a házasságkötéskor jellemző átlagos életkor emelkedett, hanem az az életszakasz is, amelyet házasságban töltöttek el a párok. Az elvált férfiak idősebbek feleségüknél mind a házasságkötés, mind a válás idején, de a két életkor különbsége hasonló mértékben emelkedett.

Válások a nők és a férfiak korcsoportja szerint

1. tábla

Év	éves								Össze- sen
	-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-49	50-59	60-	
Nők									
1990	1,3	16,8	18,6	19,9	18,7	18,5	4,5	1,6	100,0
2000	0,4	10,8	21,7	20,4	14,5	24,1	6,8	1,3	100,0
2010	0,2	2,6	10,7	22,1	22,6	28,9	10,6	2,3	100,0
2017	0,1	1,9	6,7	13,4	20,2	40,3	13,1	4,1	100,0
Férfiak									
1990	0,1	7,6	17,3	20,1	21,3	23,6	7,3	2,7	100,0
2000	0,0	4,3	17,2	20,7	16,1	28,8	10,4	2,5	100,0
2010	0,0	0,9	5,6	17,8	22,3	33,4	15,7	4,4	100,0
2017	0,0	0,6	3,5	9,4	17,3	43,2	18,4	7,5	100,0

A válások életkor szerinti intenzitását az ezer megfelelő korú házas nőre/férfira jutó válások számával mérjük. A válási görbéből megtudhatjuk, hogy a vizsgált időszakban hogyan alakult a válás korcsoportonkénti gyakorisága, és leolvasható a modális életkor, illetve annak időbeli

változása, ami esetünkben azt a korcsoportot jelenti, ahol adott évben a legmagasabb volt a válások gyakorisága. A nők válási görbéje szerint a 30 év alatti korcsoportokban 2017-ben volt a legalacsonyabb a válások gyakorisága, igaz, ez csak árnyalattal kisebb az 1990. évinél, de jelentősen ritkább, mint 2000-ben vagy 2010-ben. A modális korcsoport viszont nem változott, mert változatlanul a 20–24 éves házas nők válnak el leggyakrabban, ám a korábbiánál kevesebbszer. Ezer 20–24 éves házas nő közül 32 vált el 2010-ben, ez a szám 2017-ben 22-re csökkent, a 20 év alatti házas nők válásai ugyanezen időszak alatt pedig kevesebb mint felére (28-ról 12-re) estek vissza. A 30 év feletti nők válási gyakorisága emelkedett 1990-hez és 2000-hez viszonyítva is, a 40 éves és annál idősebb nők viszont az egész vizsgált időszakot tekintve 2017-ben válnak el leggyakrabban. A 2017. évi női válási görbe a korábbiakhoz képest egyenletesebbé vált, mivel 20–39 év között közel azonos volt a válási gyakoriság valamennyi korcsoportban, a többi vizsgált évben viszont a 25 év feletti nőknél az életkor előrehaladtával határozottan csökkent a válások gyakorisága.

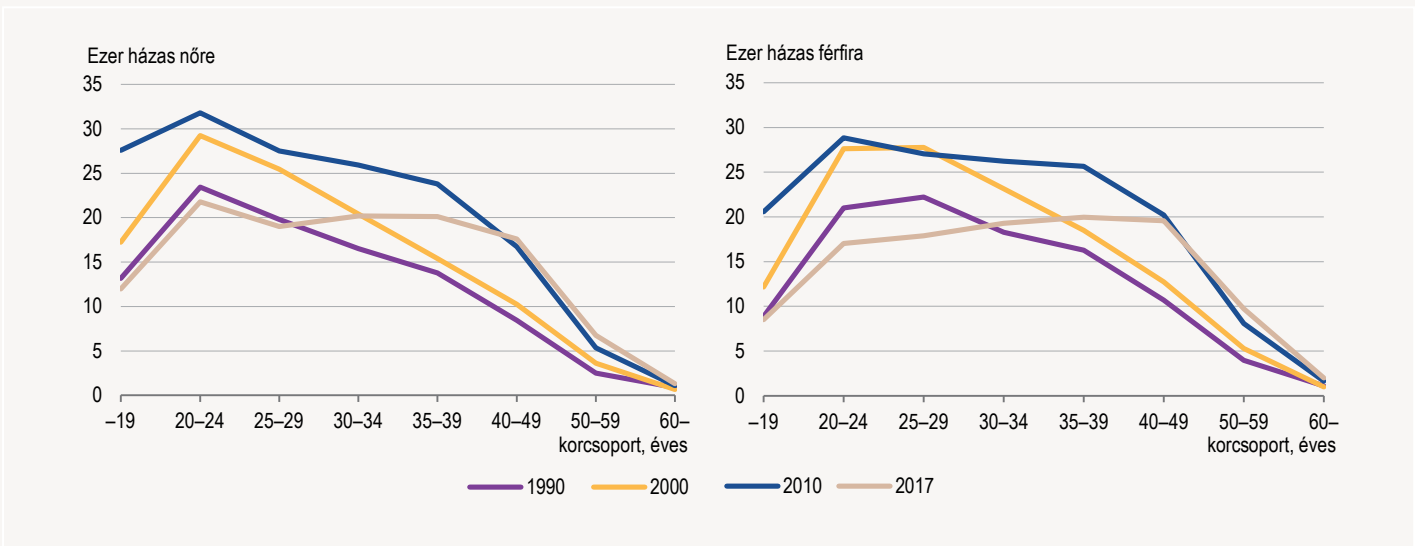
A férfiak válási görbéi abban hasonlítanak a nőkéhez, hogy 2017-ben közöttük is a 30 év alattiaknál volt a legalacsonyabb a válási gyakoriság, a modális életkor viszont az 1990. évi 25–29 évesekről egyértelműen kitolódott a 35–39 éves korcsoportra. Az 50 év feletti férfiak a vizsgált időszakban 2017-ben válnak el a leggyakrabban, a 40-es éveikben járók válási gyakorisága pedig lényegében megegyezett a 35–39 évesekével.

Az elváltak korábbi családi állapota

Az elvált felek házasságkötés előtti családi állapotából arra kaphatunk választ, hogy a házaspár első házasságát követően vagy újraházasodás után történt-e az aktuális válás, és ennek megfelelően első vagy ismételt válásról van-e szó. 1990–2017 között arányaiban nem történt lényeges változás a tekintetben, hogy a válások túlnyomó többségében (84%-ában) a felek az első házasságukat bontották fel, azaz házasságkötésük előtt hajadonok vagy nőtlenek voltak. A nőtlen férfiak aránya azonban minden évben alacsonyabb, mint a hajadon nőké. Erre a magyarázatot a korábban elvált családi állapotúak aránya adja. Ők ismételten kötöttek házasságot és ismételten válnak is el. Arányuk a nőknél 14 és 17%, a férfiaknál 15 és 18% között mozgott a vizsgált években. 1990-hez viszonyítva csökkent, de az ezredforduló óta emelkedett az ilyen elváltak aránya 2017-ben. A férfiak körében minden vizsgált évben magasabbak voltak ezek az arányok, mint a nőknél, így elmondható, hogy a férfiak többször házasodnak újra, de többször is válnak, mint a nők.

5. ábra

Válások a házaspárok korcsoportja szerint

Az elvált felek házasságkötés előtti családi állapota

2. tábla

(%)

Év	Hajadon/nőtlen	Özvegy	Elvált	Összesen
Nő				
1990	82,0	1,1	16,9	100,0
2000	84,7	0,6	14,7	100,0
2010	84,0	0,5	15,6	100,0
2017	83,9	0,3	15,8	100,0
Férfi				
1990	81,4	0,9	17,7	100,0
2000	84,4	0,5	15,1	100,0
2010	83,8	0,3	15,9	100,0
2017	83,4	0,3	16,3	100,0

2017-ben a volt házaspárok kombinált korábbi családi állapotát nézve 75% körüli volt az először házasságra lépők és az első válásukat átélte felek aránya. 8,6%-os arányt képviseltek azon elváltak, ahol a nő hajadon, a férfi elvált újraházasuló volt. Ez a hányad valamennyi vizsgált évben magasabb volt, mint azoké, ahol a férfi nőtlen a nő pedig elvált újraházasuló, majd ismételt elvált volt (8,1%). Az olyan felbontott házasságok aránya, ahol korábban már mindkét fél elvált, 7–8% között mozgott. A megözvegyülés után házasságra lépők hányada rendkívül alacsony az elvált felek között (1990-ben 1% körüli, 2017-ben 0,3% volt mindkét elvált fél körében).

Az elváltak iskolai végzettsége

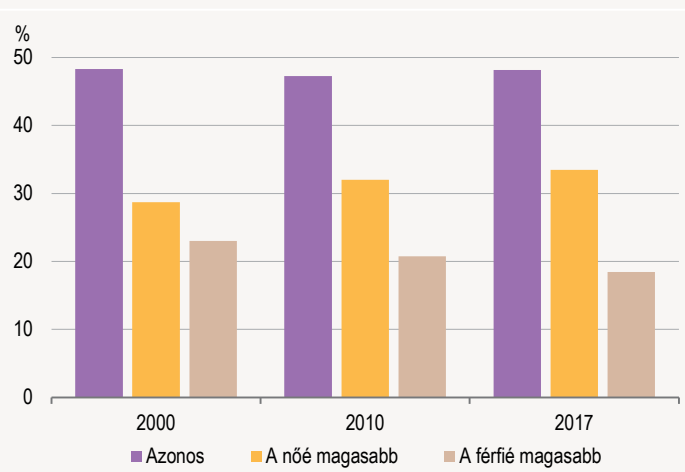
A népesség iskolai végzettség szintjének emelkedése valamennyi népmozgalmi eseményben megfigyelhető, így az elvált felek végzettségi szintjét tekintve is tetten érhető.² Ennek általános jellemzője a legfeljebb 8 általánost végzetek jelentős csökkenése és az érettségizettek, valamint a felsőfokú végzettségűek folyamatos emelkedése mind a nők, mind a férfiak körében. Az elvált feleknél előfordulhat, hogy házasságuk során még tanultak vagy tovább képezték magukat, így a váláskori legmagasabb végzettségi szint nem feltétlenül egyezik meg a házasságkötéskor mért legmagasabb szinttel. Általánosságban kijelenthető, hogy a 25–40 éves korosz-

tályban több az érettségizett vagy diplomás nő, mint a férfi, és ez a jelenség a házasságkötéseknél és a válásoknál egyaránt megmutatkozik. Az elvált nők képzettségét tekintve 2000–2017 között a legjelentősebb változás a legfeljebb 8 általánost végzetek körében történt, arányuk kevesebb mint felére esett, ezzel párhuzamosan a diplomás nők aránya több mint kétszeresére nőtt. Ugyancsak csökkent a szakmunkásképzőt vagy szakiskolát végzett nők aránya, és kismértékben emelkedett az érettségizetteké. Ez utóbbiak hányada korábban is a legmagasabb volt, és domináns szerepük meghatározó az elvált nők körében. A férfiaknál hasonló jellegű, de a nőkéhez képest kisebb mértékű változások történtek az iskolai végzettség szintjének összetételében. Náluk kevesebb mint felére esett a legfeljebb 8 általánost végzetek és 1,6-szeresére emelkedett a diplomások aránya. Csökkent a szakmunkásképzőt vagy szakiskolát végzetek aránya is, de míg a nőknél az érettségizettek, addig a férfiaknál a szakmát szerettek voltak a legtöbben az elváltak között.

Tovább árnyalja az elvált felek iskolai végzettség szerinti vizsgálatát, ha kombináltan nézzük a feleség és a férj végzettségi szintjét. Eszerint az azonos végzettségi szintű párok válnak el a leggyakrabban, az elváltak csaknem fele tartozott ide, és arányuk alig változott 2000 óta. Eltérő iskolai végzettségi szint esetén viszont határozottan nőtt az olyan válások aránya, ahol a feleség magasabb iskolai végzettségű volt, mint férje, és ezzel párhuzamosan ötödével csökkent azoké, ahol a férjnek volt magasabb végzettsége.

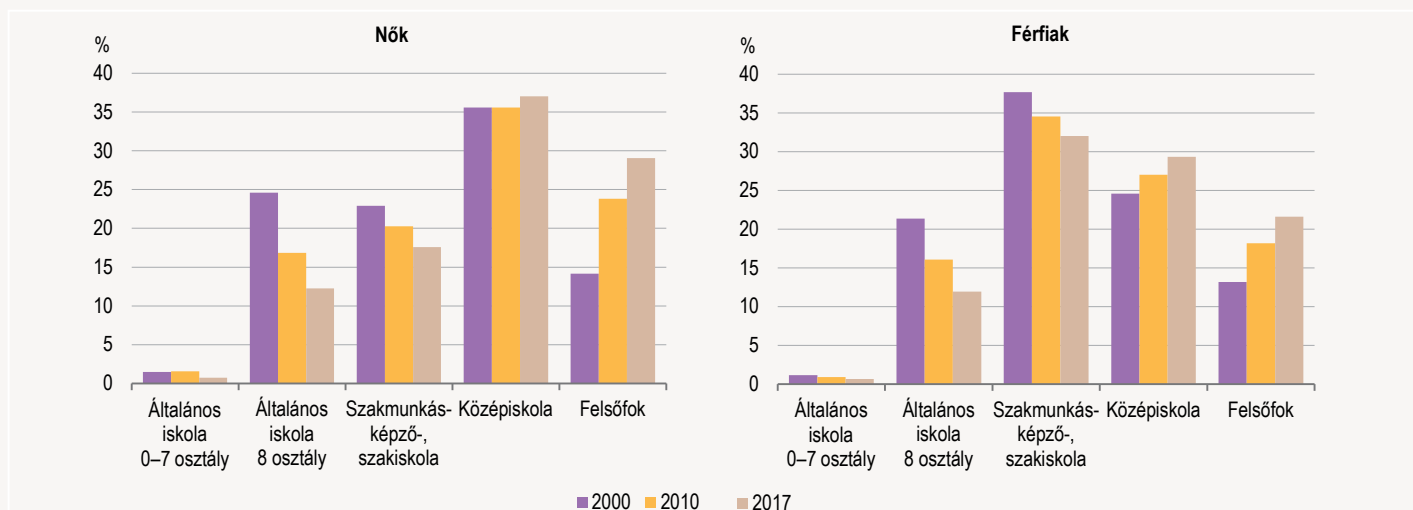
Válások a volt házaspárok iskolai végzettsége szerint

7. ábra

6. ábra

Az elvált felek iskolai végzettségi szintje

² A népmozgalmi események befejezett legmagasabb iskolai végzettség szerinti bontásban 2000 óta állnak rendelkezésre összehasonlítható módon.

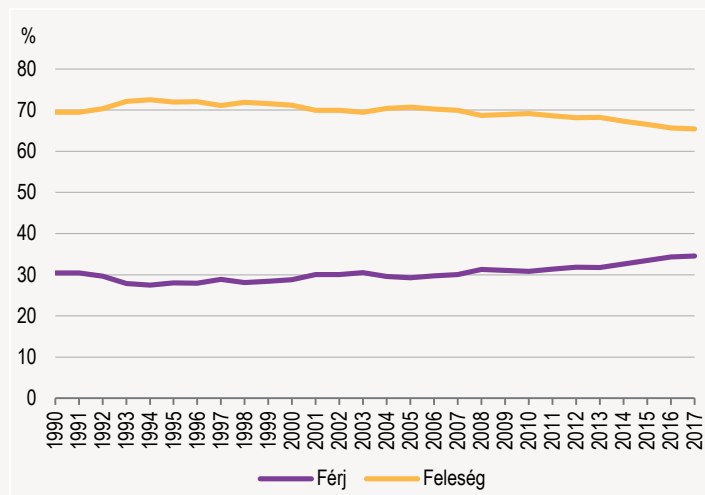
Az azonos iskolai végzettségű elváltak körében egyforma arányban (15,4%) szerepeltek azok a párok, ahol mindkét fél diplomás vagy érettségizett volt, és 10,4%-ot képviseltek azok a párok, ahol mind a feleség, mind a férj szakmunkás- vagy szakiskolát végzett. Az eltérő iskolai végzettségnél pedig ott a leggyakoribb a válás, ahol a volt feleség érettségizett, párja szakmunkásképzőt vagy szakiskolát végzett (12,7%), illetve ahol az elvált feleség diplomás, korábbi férje pedig érettségivel rendelkezett (8,4%). 2010-hez képest ezek az arányok némileg változtak, de a fentebb jellemzett gyakorisági sorrend lényegében nem változott az azonos vagy eltérő iskolai végzettségű elvált pároknál.

A válást kezdeményező fél

A feleségek több mint kétszer akkora arányban szeretnék felbontani házasságukat és kezdeményezik az eljárást a bíróságoknál, mint a férfiak. A rendszerváltáskor kialakult 70–30% körüli arány 2017-re csak kismértékben változott. Az utóbbi években a férfiak aktívabbak lettek a házasság felbontását illetően, mivel a kezdeményezők aránya kismértékben ugyan, de emelkedő irányzatot mutat 1990-hez képest. A 2017. évi mintegy 65–35%-os arány a rendszerváltás óta a legalacsonyabb a kezdeményező feleségek és a legmagasabb a házasság felbontását kérő férfiak körében.

8. ábra

A házasság felbontását kezdeményező fél

A válást kezdeményező felek nemenkénti megoszlása mellett érdemes megvizsgálni a kezdeményező fél iskolai végzettségi szintjét is. Az iskolai

végzettség szintjének nemek szerint eltérő emelkedése azt eredményezte, hogy 2017-ben az elvált nők/feleségek körében jóval magasabb volt a közép- és felsőfokú végzettségűek aránya, mint a férfiaknál/férjeknél. A válást kezdeményező felek között viszont nem ilyen szembetűnő a különbség. A férfiaknál emelkedik a középfokú végzettségűek aránya, a diplomás férfiak pedig közel hasonló arányban szerepelnek, mint a válást kezdeményező hasonló végzettségű nők.

Összességében elmondható, hogy a válást kezdeményező felek iskolai végzettségi szintje közelített egymáshoz, különösen a diplomásoknál. A házasság tartamát tekintve a feleségek 10–14 év közötti házasságtartam mellett kezdeményezték az átlagosnál nagyobb arányban a házasság felbontását, míg a férfiak a 20 év feletti esetében.

A házasság tartama és stabilitása házasságtartam szerint

A házasság tartama az anyakönyvvezető előtt kimondott „boldogító igen” és a házasság felbontásának jogerőre emelkedése közötti időtartamot foglalja magába.³ Ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy a házaspár ezen idő alatt végig együtt élnek, de az átlagos házasságtartam alakulása a házasságok stabilitására vonatkozóan is iránymutató lehet. Az átlagos házasságtartam hazai trendje kisebb megszakításokkal tartva, de alapvetően emelkedő irányzatot mutatott 1990–2017 között: 10,9 évről 14 év fölé nőtt. Ebben szerepet játszhatott a megfontoltabb, tudatosabb párválasztás, illetve a házasságkötés előtti együttélés elterjedése is. A válások háromnegyedénél mindkét fél első házasságát szakítatja meg, az először házasságra lépő párok átlagos életkora csaknem 8 évvel emelkedett a vizsgált időszak alatt. Ezzel párhuzamosan erősen visszaesett a tizenévesen vagy túl fiatalon házasságra lépő párok hányada, ami gyakran járt együtt a házasság korai felbomlásával. 1990–2017 között egyharmadával (27%-ról 18%-ra) csökkent az öt éven belül felbomlott házasságok aránya, de az 5–9 éves házasságtartam melletti válások hányada is csaknem negyedével visszaesett. A 10–14, illetve 15–19 év házasságtartamot követő válások száma is némileg mérséklődött, a 20 év feletti aránya pedig több mint kétszeresére (15-ről 31%-ra) nőtt. Míg 1990-ben az ilyen házasságtartamnál volt a legalacsonyabb a válások aránya, addig 2017-ben már magas a legtöbb válás 20 év házasságtartam után történt.

A házasságtartam-specifikus válási arányszám arra ad választ, hogy egy adott évben milyen arányban váltak el a 0,1,2,3, stb. évvel korábban kötött házasságok közül. Ezek összege a teljes válási arányszám (TVA) mutatója, értéke pedig arra ad választ, hogy milyen mértékben szűnnének meg a házasságok akkor, ha a házasság tartama szerint úgy válnának el a párok, mint ahogy azt a vizsgált évben ténylegesen tették. A TVA lényegében az adott év válásait a házasságkötés évében történt házasságok számához viszonyítja. Keresztszmetzi mutató, értéke évről évre változhat a házasságtartam szerinti válási arányszámoknak függvényében.

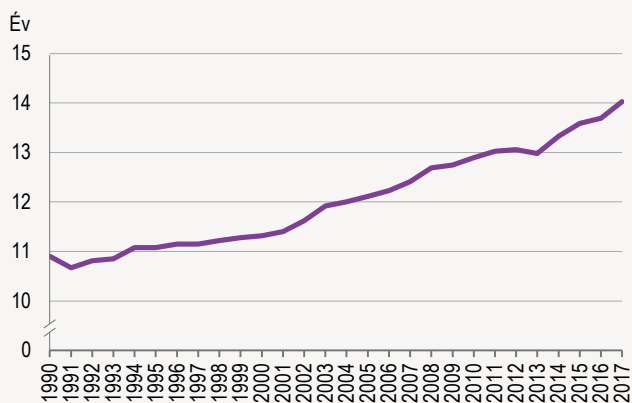
3. tábla

Az összes elvált és a válást kezdeményező fél iskolai végzettség és nemek szerint, 2017

Elváltak	Iskolai végzettség és nemek szerint, 2017 (%)						
	Általános iskola 0–7 osztály	Általános iskola 8 osztály	Szaktmunkás-képző-, szakiskola	Középiskola	Felsőfok	Ismeretlen	Összesen
Feleség							
A válást kezdeményező fél	0,8	13,1	18,0	37,5	28,3	2,2	100,0
Összes elvált	0,8	12,3	17,6	37,0	29,1	3,3	100,0
Férj							
A válást kezdeményező fél	0,5	9,3	29,3	31,0	27,8	2,1	100,0
Összes elvált	0,7	11,9	32,0	29,3	21,6	4,5	100,0

³ A házasságtartam statisztikai jellemzésére különböző számítási eljárások állnak rendelkezésre. Az alkalmazott módszertantól függően a házasságtartam jelentése és értékei eltérhetnek egymástól.

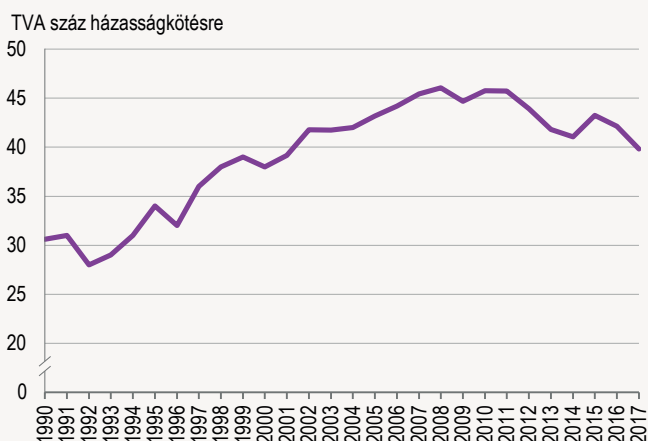
Átlagos házasságtartam a váláskor

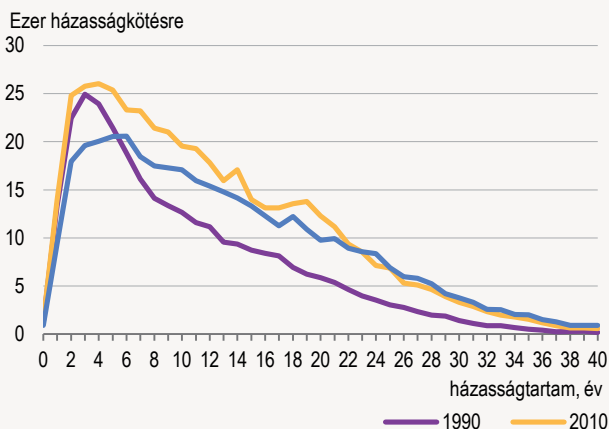
1990–2017 között a TVA értéke 1992-ben volt a legalacsonyabb, amikor száz házasságból 28 végződött volna válással az akkori válási gyakoriságok tartós megmaradása esetén. Ezt követően ingadozások mellett tartósan emelkedett, majd értéke 2008-ban elérte a 46-ot, 2017-re pedig 40-re csökkent.

Teljes válási arányszám (TVA)

10. ábra

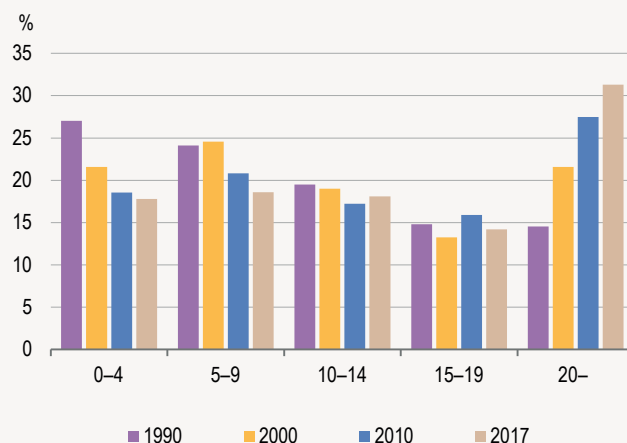

Válások a házasság tartama szerint

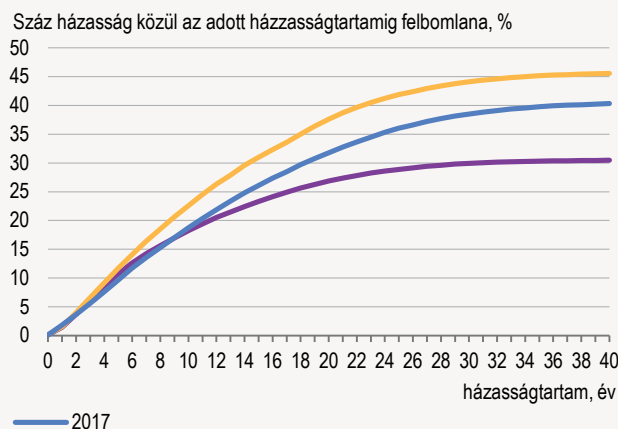
Válások a házasság tartama szerint

9. ábra

A házasságtartam szerinti válási arányszámok görbéjéből leolvasható, hogy egy adott konkrét házasságtartam mellett mekkora volt a válások gyakorisága. A görbe alakjának időbeli változásából pedig képet kaphatunk arról, hogy a különböző házasságtartamoknál hogyan változott a válások intenzitása. A görbe modális értékéből arra kapunk választ, hogy milyen házasságtartam mellett a leggyakoribb a válás, és ez hogyan változott az idők folyamán. A görbe alatti terület megegyezik a TVA értékével, így ennek alakulása is nyomon követhető. A vizsgált időszakból három évet ragadtunk ki: az 1990., a 2010. és a 2017. éveket. Az 1990 és 2010 közötti időszakban a TVA értéke tartósan emelkedő irányzatot mutatott, és 2010-ben egy lokális maximumot ért el, 2010 és 2017 között pedig csökkenő trend figyelhető meg. A görbék alakjának változásából megállapítható, hogy az egyes házasságtartamok melletti válások gyakoriságának változása milyen szerepet játszott a TVA értékének emelkedésében, illetve csökkenésében. Az 1990 és 2010 közötti időszakban valamennyi házasságtartam mellett emelkedett a válások gyakorisága, mértéke azonban igen különböző volt. Az alacsonyabb házasságtartamok kisebb mértékű emelkedését követően a 8–18 év közöttiekénél már 1,5-szerese, a 19 év feletti házasságtartamnál pedig mindenhol több mint kétszerese a 2010. évi válási gyakoriságok értéke az 1990. évinek. A házasságtartam növekedésével párhuzamosan emelkedett a különbség, és 35–40 év között már megközelítette a háromszoros különbséget. A TVA 2010 és 2017 közötti csökkenésében egyértelműen a rövidebb házasságtartamok melletti válási

11. ábra

gyakoriságok visszaesése játszotta a meghatározó szerepet. Az 5 évnél rövidebb házasságtartamoknál legalább negyedével, az 5–10 év közöttiekénél pedig mintegy ötödével mérséklődött a válások intenzitása. A 0–21 év közötti házasságtartamoknál mindenhol csökkenés történt, kisebb mértékű emelkedés csak a házasság 22. évétől következett be.

A 2010 óta tartó csökkenés ellenére a 2017. évi TVA értéke 1,3-szerese volt az 1990. évének. A többlet először a 6 éves házasságtartamnál jelentkezik, majd egyre növekvő mértékben valamennyi további házasságtartamnál is megfigyelhető. A rövidebb, 0–5 éves házasságtartam melletti válási gyakoriságok 2017. évi értékei viszont alatta maradnak az 1990. évének is.

A kiválasztott három év válási görbéjének modális értéke azt mutatja, hogy egyre későbbre tolódik az a házasságtartam, amikor a leggyakoribb a válás. 1990-ben a házasság 3. éve volt a legkritikusabb, 2010-ben ez az érték a házasság 4. évét jelentette, 2017-ben viszont a 6 évvel korábban kötött házasságokból történt a legtöbb válás. Itt meg kell jegyezni, hogy míg az 1990. évi görbe a modális értéknél inkább csúcsos, addig a 2010. és 2017. évi görbék ellaposodnak a modális értéknél. Ez azt jelenti, hogy nincs lényeges különbség a modális érték és az a körüli válási gyakoriságok között. Így pl. a 2017. évi görbe a 4, 5 és 6 év házasságtartam szerinti válási gyakoriságai 1 ezreléken belüli különbségeket mutatnak, mindhárom év értéke 20 és 21 ezrelék közé esik. Magasabb válási gyakoriságok mellett ugyan, de hasonló a helyzet a 2010. évi válási görbe 3 és 5 év közötti válási gyakoriságainál is.

A válási gyakoriságok kumulatív értékei azt mutatják meg, hogy egy adott házasságtartamig a házasságok hány százaléka szűnne meg válással, ha a vizsgált év házasságtartam szerinti válási arányszámait tartósan megmaradnának. A kiválasztott éveket tekintve a házasság 8. évéig vagy ennél rövidebb házasságtartamig a 2017. évi válási gyakoriságok mellett bomlana fel a legkevesebb házasság, ezt követően viszont mindenhol az 1990. évi adatok a legkedvezőbbek. A 2017. évi házasságtartam szerinti válási gyakoriságok mellett a házasságok 17%-a bomlana fel a tizedik házassági évforduló előtt, 31%-a nem élné meg a huszadik házassági évfordulót, és 35%-a még az ezüstlakodalom megünneplése előtt felbomlana. A 2010. évi kumulatív válási adatok ennél jóval magasabb arányokat mutattak: 21, 36, és 41%-ot.

A közös kiskorú gyermekek száma⁴

A válások legvédtelenebb és érzelmileg legkiszolgáltatottabb szereplői a gyermekek. Nem érdektelen, hogy a házastársi kapcsolatok felbomlása hány gyermek további sorsát, életkörülményeit érinti. A gyermekek közül is főleg a kiskorúak azok, akik a válást követően is mindkét szülő támaszára, gondoskodására rászorulnak. Az elvált párok közös kiskorú gyermekeinek számában is megfigyelhetők a gyermekvállalási magatartásokban történt hosz-

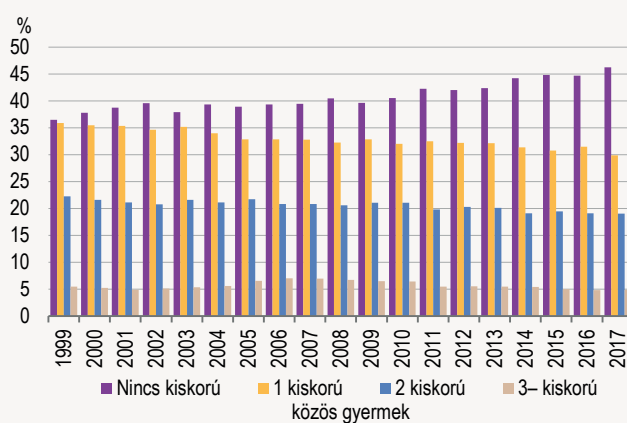
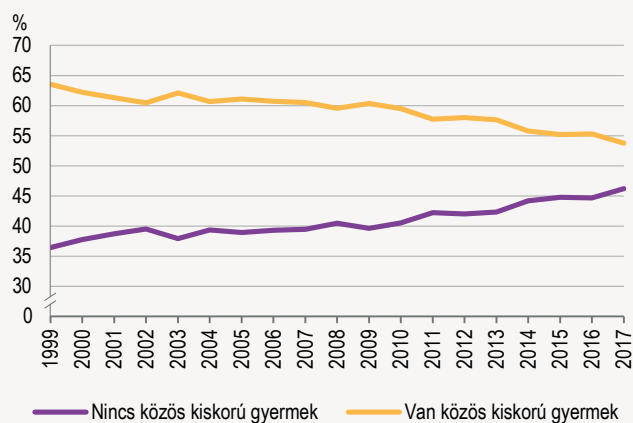
szú távú változások. A vizsgált időszakban közel 10 százalékponttal (36,5-ről 46,2-re) emelkedett az olyan válások aránya, ahol nem volt közös kiskorú gyermek, és csökkent azoké, akiknél egy vagy több közös kiskorú gyermek él. A kiskorú gyermek nélküli válások növekedése mögött a termékenység általános csökkenése és a gyermektelen családok arányának növekedése állhat, de az is elképzelhető, hogy a párok megvárják, míg gyermekük, vagy gyermekeik nagykorúvá válnak, és csak ezt követően döntenek a kapcsolat megszakításáról. Erre is utalhat, hogy a vizsgált 1990 és 2017 közötti időszakban egyaránt emelkedett az átlagos házasságtartam és a 20 év házasságtartam utáni válások száma. A gyermekek számát tekintve a legjelentősebb változás az egy kiskorú gyermek melletti válások esetében történt, arányuk 36-ról 30%-ra csökkent. Kevésbé volt látványos a két kiskorú gyermekkel történt válások számának csökkenése (22%-ról 19%-ra). A három vagy ennél több kiskorú gyermek melletti válások aránya viszont a 2000-es évek második feléig emelkedett, az elmúlt tíz évben viszont jelentősen, csaknem 30%-kal csökkent, és 2017-ben az összes válások 4,9%-át tette ki. Összességében a 2017-ben történt válások mintegy 15,5 ezer közös kiskorú gyermek további sorsára gyakoroltak hatást, míg tíz évvel korábban mintegy 24,5 ezer gyermekére.

A kiskorú gyermekek életkorát tekintve két nagyobb korcsoportot tudunk megkülönböztetni: a születéstől az iskolakezdésig terjedő 0–6 évesek, és a nagykorúság betöltéséig tartó 7–17 évesek korcsoportját. A vizsgált időszak egészében (1999 és 2017 között) jelentősen, 33%-ról 24%-ra csökkent a 0–6 évesek aránya, ezzel párhuzamosan 67-ről 76%-ra nőtt a 7–17 éves gyermekek hányada az összes közös kiskorú gyermekek körében. A válást követő kevesebb csecsemő és óvodáskorú, és a több általános iskolába járó vagy középfokú képzettségét szerző gyermekek aránya szintén összefüggésben lehet a házasságtartam emelkedésével. A gyermekek szempontjából sem mindegy, hogy hány éves korukban történik a szülők válása. Ilyen megközelítésben nem szerencsés az öntudatára ébredő és önállóságát feszegető fiatal serdülő vagy kamaszkorú gyermekek arányának növekedése, akik a válást követően egyszülős családban élnek meg ezt az életszakaszt.

A közös kiskorú gyermekek számának csökkenése kapcsolatban állhat a válások számának visszaesésével, ami különösen az elmúlt tíz évben volt jelentős mértékű. Tisztább képet kapunk, ha a kiskorú gyermekek számát a felbontott házasságok számához viszonyítjuk. A vizsgált időszak kezdetén 1999-ben minden felbontott házasságra megközelítően 1 közös kiskorú gyermek jutott, és 2000-es évek közepén is hasonló volt a helyzet: száz válásra 98 kiskorú gyermek jutott. Azóta viszont csökkenés észlelhető, vagyis nem csak a válások száma esett vissza, hanem a megromlott és felbontott házasságokon belül a kiskorú gyermekeké is, 2017-ben száz

12. ábra

Válások a közös kiskorú gyermekek megléte és száma szerint

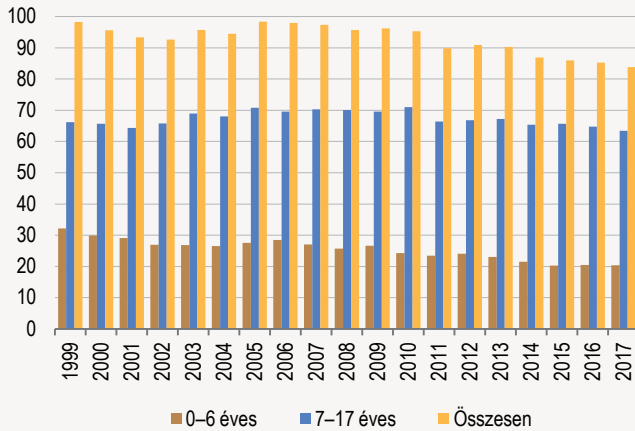

⁴ Az elemzés az életben levő közös kiskorú gyermekek számára vonatkozik, függetlenül a házasság jogi időtartamától. Ilyen bontású összehasonlítható adatok 1999 óta állnak rendelkezésre. A korábbi időszak gyermekszám szerinti adatai az életben levő közös gyermekekre vonatkoznak.

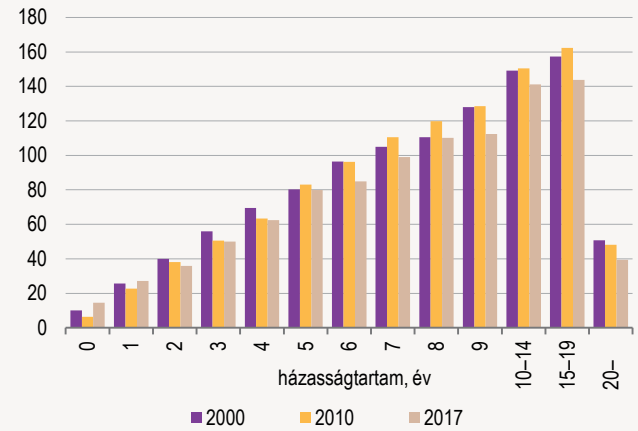
13. ábra

A közös kiskorú gyermekek száma életkor és házasságtartam szerint

Száz felbontott házasságra

Száz felbontott házasságra jutó összes kiskorú gyermek

válásra 84 ilyen gyermek jutott. A csökkenésben szerepet játszhatott az is, hogy a kellően nem megfontolt házasságkötés után és az egyre labilisabbá váló házastársi kapcsolat mellett a válás lehetőségét fontolgatva talán tudatosan nem vállalnak közös gyermeket a párok. De az is lehetséges, hogy éppen a közös gyermek hiánya okozza a házasság felbontását. Ezt látszik alátámasztani az a tény, hogy a száz válásra jutó 0–6 éves gyermekek átlagos száma nagyobb mértékben csökkent, mint a 7–17 éveseké, vagy mint az összes kiskorú közös gyermekeké.

A házasság tartama szoros összefüggést mutat a közös kiskorú gyermekek válás utáni átlagos számával. Minél hosszabb ideig tart a házasság, annál nagyobb az esélye ilyen gyermekek megszületésének, illetve 20 év utáni házasságtartamnál már csak életkoruknál fogva is erősen visszaesik a közös kiskorú gyermekek átlagos száma. A vizsgált évek (2000, 2010 és 2017) adatai szerint a 6 év házasságtartam utáni válásoknál született annyi közös kiskorú gyermek, mint amennyi az adott évi válások egészét jellemezte, pl. 2017-ben száz válásra átlagosan 85 gyermek, az ennél rövidebb házasságtartamnál kevesebb, a hosszabbaknál több ilyen életkorú közös gyermek él majd a válást követően csak az egyik szülőjével. A legtöbb kiskorú gyermek természetesen a 15–19 éves házasságtartamnál található mindhárom vizsgált évben, de átlagos számuk csökkenő irányzatot mutat, különösen 2010 óta. Száz válásra 144 ilyen korú gyermek jutott 2017-ben, 2010-ben viszont még 162 volt az átlagos számuk a 15–19 éves házasságtartam utáni válásoknál.

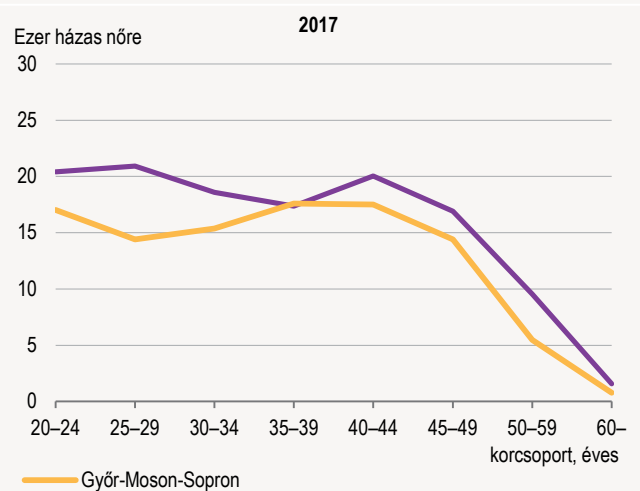
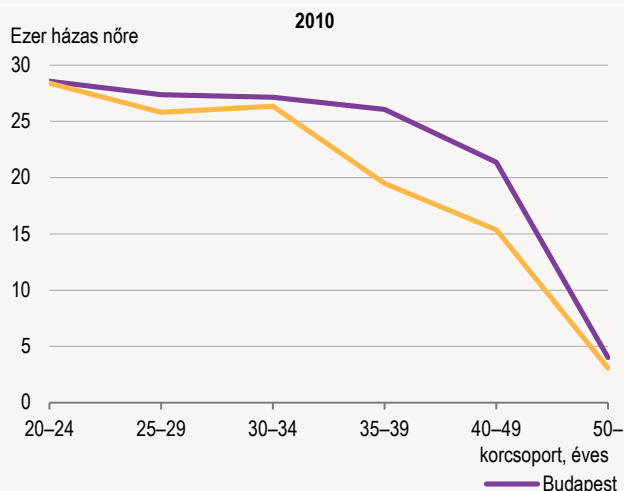
Területi különbségek

A válások területi különbségeit az ezer házasságban előre jutó válások számával jellemezzük megyei szinten és a házasságokra vonatkozóan. E mutató alapján két területi egységet választottunk ki a 2010. és 2017. évi változások bemutatására: Budapestet, ahol az országos átlag fölött, és Győr-Moson-Sopron megyét, ahol az országos átlag alatt volt a válások gyakorisága mindkét vizsgált időpontban. A két területi egység korszpecifikus válási arányszámai alapján világossá válik, hogy melyik korcsoportokban történt változások járultak hozzá a vizsgált időszak válási gyakoriságának jelentős csökkenéséhez.

Budapesten valamennyi korcsoportban és a 35–39 évesek kivételével mindkét vizsgált évben magasabbak a válási gyakoriságok, mint Győr-Moson-Sopron megyében. Figyelmet érdemel, hogy 2010-ben mindkét terület esetében a 20–24 éves házasságoknál a leggyakoribb a válás, és ez alacsonyabb szinten és kiegyenlítettebb módon, de lényegében 2017-ben is megmaradt. Ez azért érdekes, mert mindkettő esetében az országosnál jóval ritkábbak a 25 év alattiak házasságkötései és az ilyen életkorban házasságban élők aránya. A magas válási gyakoriság viszonylag rövid házasságtartam után következik be, ami elhamarkodott vagy meggondolatlan házasságkötésre utalhat. 2010 és 2017 között mindkét helyen az országosnál nagyobb mértékben csökkent a válások gyakorisága, és ehhez főleg a 40 év alatti nők járultak hozzá. A 35–39 éves nők válási gyakorisága Budapesten egyharmaddal csökkent, Győr-Moson-Sopron

14. ábra

Válások a nők korcsoportja szerint Budapesten és Győr-Moson-Sopron megyében

megyében viszont csak 10%-kal. Ennek eredménye, hogy 2017-ben ez utóbbi megyében egy árnyalattal magasabb volt a 35–39 éves nők válási gyakorisága, mint a fővárosban.

A megyei különbségeket az ezer házaspárra jutó válások számával jellemezzük, amely egyetlen számmal fejezi ki az adott területen élő összes házaspár válási gyakoriságát. A 2017. évi adatok szerint Budapest és Pest megye mellett Baranya megyében volt a leggyakoribb a válás, és általában az ország középső mezsgyéjében kevésbé voltak stabilabbak a házasságok, mint a nyugati megyékben. A keleti országrészben Szabolcs-Szatmár-Bereg és Nógrád megye tűnik ki alacsony válási gyakoriságával. A két szélsőérték közötti különbség Szabolcs-Szatmár-Bereg megye mint legalacsonyabb, és Baranya megye mint legmagasabb válási arányszámmal rendelkező területi egység között található, 8,9, illetve 11,7%-os értékkel, ami 31%-os Baranya megyei többletet jelent.

Az elváltak népességén belüli alakulása

Az elváltak népességén belüli arányát, illetve ennek változását az 1990., a 2001. és a 2011. évi népszámlálási adatok, valamint a legutóbbi népszámlálás családi állapot szerint továbbvezetett népesség 2018. január 1-jei eredményei alapján mutatjuk be. A vizsgált időszak egészében több mint másfélszeresére (7,4%-ról 12,2%-ra) emelkedett a 15 éves és annál idősebb népesség körében az elvált családi állapotúak aránya.

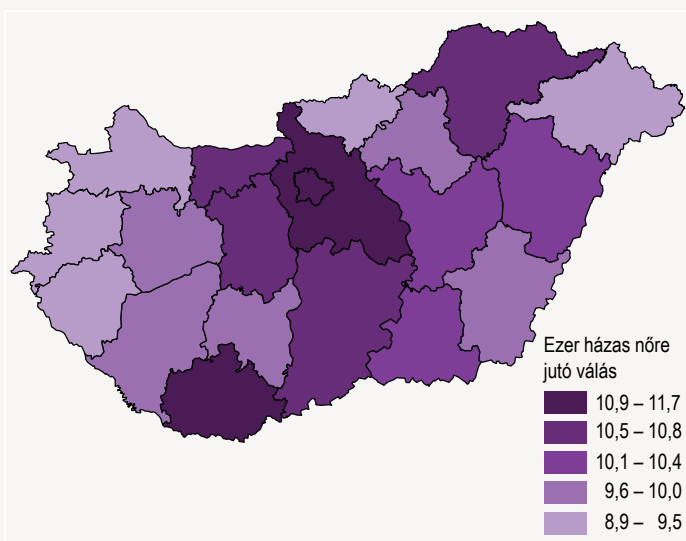
Az elvált népesség életkor szerinti görbéje figyelemre méltó változáson ment keresztül a rendszerváltás óta eltelt időszakban. A 40 év alatti korcsoportokban csökkent, az előlotti életkorokban viszont nőtt az elvált lakosok aránya. Minél fiatalabb korcsoportokat tekintünk, annál nagyobb a visszaesés. A 2018. január 1-jei adatok szerint a 30–34 éves elvált nők aránya kevesebb mint felére, a 25–29 éveseké ötödére esett 1990 óta. A csökkenés folyamatos volt valamennyi vizsgált évben. Ezzel szemben a 45–49 éves nők körében csaknem kétszeresére, az 50 éves és annál idősebbeknél mindenhol több mint kétszeresére emelkedett az elvált családi állapotúak aránya. A férfiak korcsoportját tekintve a nőkéhez hasonló irányú változások történtek a vizsgálatunkba vont években. Bár a válás azonos számban érinti a férfiakat és a nőket, feltűnő, hogy a nőknél valamennyi korcsoportban és összességében is magasabb az elváltak aránya, mint a férfiaknál. Ennek magyarázata az elvált férfiak nagyobb újránházassági hajlama, kedve vagy esélye lehet a nőkéhez képest. A jelzett folyamatokkal párhuzamosan emelkedett az elvált népesség modális életkora, vagyis esetünkben az a korcsoport, ahol arányát tekintve a legtöbben élnek elvált családi állapotúként. Ez a nőknél a 35–39 éves korcsoport volt 1990-ben (13,8%), és ennek csaknem kétszeres arányával kitolódott az 50–54 éves korcsoportra 2018-ban (25,6%). A férfiaknál a 40–44 évesekről (11,5%) az 50–54 évesekre nőtt a modális életkor ugyanezen időszak alatt (21,5%). Abszolút értékét tekintve ez a nőknél alacsonyabb arány, de a növekedés ütemét tekintve velük hasonló mértékű az emelkedés.

Az elváltak népességén belüli arányát nem szabad önmagában nézni, a többi családi állapotú lakossal összhangban kell elemezni és értelmezni a fentebb bemutatott arányváltozásokat. A fiatalabb életkorokban az elváltak csökkenő és alacsony aránya egyértelmű összefüggést mutat a házasságban élők hasonló irányú trendjével: a házasságban élők fiatalok megritkulása miatt, kis túlzással mondva nincs, aki elváljon. Az idősebb életkorok növekvő arányú elváltjai pedig az első házasságkötési életkor határozott emelkedésével és a váláskori házasságtartam növekedésével állhat kapcsolatban. Ehhez azt is hozzá kell tenni, hogy 2018. január 1-jén a 15 éves és annál idősebb női népesség 29, a férfiaknak pedig 35%-a egyszer sem kötött házasságot, vagyis jogi értelemben hajadon, illetve nőtlen családi állapotú volt. A gyermekvállalás és a házaspár termékenység szempontjából mérvadó szülőképes korú nők körében ez az arány 53, az 50 év alatti férfiaknál 64% volt.

16. ábra

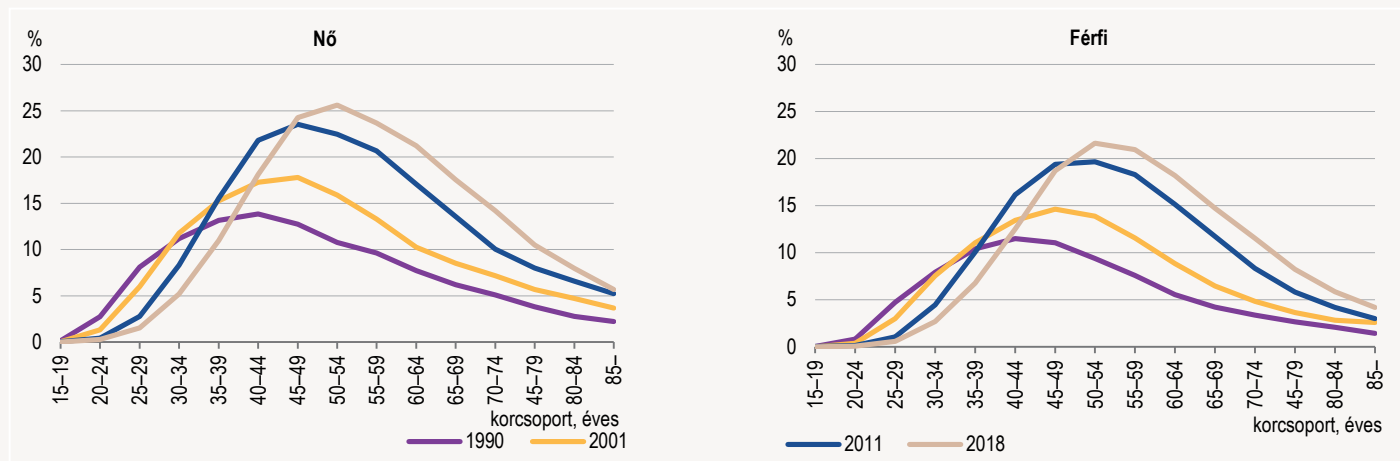
Válások megyénként, 2017

15. ábra

A lakosság lélekszámának nagysága sokkal szorosabb és egyértelműbb összefüggést mutat a válások gyakoriságával, mint azt a megyék esetében láttuk. Minél kisebb lélekszámú a település, annál ritkább a válás és fordítva, a lélekszám emelkedésével nő a válások gyakorisága. Az 5000 fő alatti és a 20 000 ezer fő feletti települések jelentős különbségeit nem csak a kisebb települések alacsonyabb számú válásai okozzák, hanem ebben a házasságban élő nők magasabb aránya is szerepet játszhat. Mindkét vizsgált évben e mutató szerint a városi lakosság körében harmadával volt magasabb a válások gyakorisága, mint a községekben élőkénél.

Elváltak népességén belüli aránya korcsoport és nemek szerint, január 1.

További információk, adatok (linkek):**Táblák (STADAT):**

[1.1.Népesség, népmozgalom \(1900–\)](#)

[1.1.Népesség, népmozgalom \(1941–\)](#)

[6.1.4. A népmozgalmi események \(2001–\)](#)

[6.1.5. A népmozgalom főbb arányszámai \(2001–\)](#)

[Tájékoztató adatbázis](#)

Elérhetőségek:

kommunikacio@ksh.hu

[Lépjen velünk kapcsolatba!](#)

Telefon: (+36-1) 345-6789

www.ksh.hu